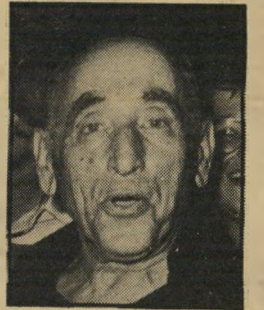

איסר אינו מרגל סובייטי!

התבקשתי להביע את דעתי המיקצועית על השאלה: האם איסר הראל הוא מרגל סובייטי? במבט ראשון, יש לכך סבירות רבה. קודם כל, תפקידו. מדוע ישאף אדם להיות ראש שרותי הביטחון? הרי זה תפקיד כפוי-טובה. הוא גוזר על בעליו אלם. בשביל איסר היה זה קורבן נורא, שהרי בשנים האחרונות הוא התגלה כפוטפוטן שלוחה וחסון וחושי-מרפא. הממלא סיפריה שלמה בסודות אמיתיים ומדומים. סביר להניח שמפעיליו הסובייטיים של איסר אנסו אותו לקבל על עצמו תפקיד זה. ידוע שבכל המדינות המערביות משתדלים הסובייטיים להחריד את אנשי הקג"ב לשרותים החשאיים המקומיים, ולהעלותם שם לצמרת. ראה הפרשות הבריטיות, ל"משל.

איסר הראל בא מרומניה. זה יכול להיות סיפור-כיסוי. אך גם אם זו האמת, הרי רומניה גובלת בברית-המועצות, ושיעור החרייה הסובייטית שם היה תמיד גבוה.

אם נבחנו את פעילותו של הראל, גובר החשד. למשל, הוא המציא את סיפור המדענים הגרמניים במצרים, המייצרים שם, כניכול, פיצצת-קובאלט — פצצה שתשים את פיצצת-המימן לכיס הקטן. הוא גם שלח חבילות-נפץ להרוג את המדענים האלה, שהיו שארלטאנים מגר חכים. המיבצע כולו נועד להשיג חזירי את פני גרמניה המערבית, ולתארה כמדינה ניאורנאצית. זה התאים בדיוק לתעמולה הסרבייטית באותם הימים, ואכן, דויד ברגוריון העיף את איסר כמו טיל סובייטי, בעיקבות הפרשה ההיא.

הראל

היסוד המחשיד ביותר הוא דיוקן עצם הלהיטות שבה לחם כניכול, איסר, בריגול הסובייטי. לכאורה הקדיש לכך את כל חייו, וגם אחרי הדרתו הוא מרבר על כך בלי סוף. לעומת זאת, הישגיו היו זעומים ביותר. הוא המציא מרגל סובייטי בדמות אהרון חם, שביטח-מישפט הרשיע אותו בעוון ריגול בניגוד לרצון המפורש של השופטים עצמם («הדעת אינה סובלת...»). שאר המרגלים שתפס היו עלובים למדי.

אילו הייתי שליח של הקג"ב, ועלה בידי להשתלט על שרותי הביטחון במדינה מערבית, מה הייתי עושה? הייתי מתיימר להיות הלוחם האנטי-סובייטי הקיצוני ביותר, תופס כל שני וחמישי מרגל סובייטי. הקג"ב היה מספק לי כמה דגירקק, שניתן להקיריכם. כך הייתי מטשטש את העקבות, וזוכה באמון ומסיר כל חשד. נימוקים אלה מאוששים את החשדות נגד איסר. אולם בחשבון הסופי, אני נוטה לבטל את החשד. ראש הנימוקים האלה, ככרים ככל שיהיו, אני נוטה להאמין כי איסר הקטן לא היה, ואיננו גם כיום, מרגל סובייטי.

— כאן ישאל הקורא המתוחכם, שהתאפק עד כאן, מה זה? איזה מין כתיבה היא זאת? ובכן, זוהי דוגמה לכתיבתו של איסר הראל עצמו, שפירסם זה עתה עוד ספר (איזה מיספר?). הוא נקרא ריגול סובייטי, ובו הוא מחווה דיעה על פרשות שונות. הוא לועס מחדש את פרשות ישראל בר ואהרונצ'יק חן, ומוסיף כמה פרקים ששמותיהם מעיינים על תוכנם: «האומנם היה משה סנה סוכן סובייטי?», «האומנם היה נתן יליןמור סוכן סובייטי?» והנה המסקנות:

«בידי להביע את דעתי השקולה והמיקצועית, עלי-סמך ניתוח יסודי של מהלך-העניינים מתחילתו ועד סופו, תוך שהנני מכיר היטב את המורוס אופראנדי של השרות החשאי הרוסי, כי משה סנה — במונח זה — מעולם לא היה סוכן חשאי, שהוחרר אל התנועה הציונית ולאחר מכל אל השמאל הציוני על מנת לקעקע אותו מכפנים».

וכן: «בדבר אחד הנני בטוח: יליןמור לא היה סוכן סובייטי במשמעות המישפטית והטכנית של הגדרה זו...» ירדני נתן יליןמור היה איש רגול, פטריט גרול, אדם שעשה היסטוריה כאחד משלושת חברי מרכז לח"י ומנהיגו המעשי. הב עת דעתו. המיקצועיות והשקולה של איסר הקטן עליו מעניינת אותי כקליפת-השום. אפשר לסכם אותה כמילה אחת: חוצפה.

בירה פדראלית

מבחינת האקלים, העיר וושינגטון היא חור איום. בקיץ שורר בה חום בלתי-נסבל, מעיק ומחניק, ובחורף קור מקפיא. תמיד תמהתי מדוע נקבעה בירת ארצות-הברית דווקא שם. השבוע קראתי על כך מאמר מאלף. בעליו טוען שזה היה פרי היסקה פוליטית, כמו כל דבר הקורה כיום בווינגטון. שני היריבים הגדולים, תומאס א' ג'פרסון ואלכסנדר האמילטון, ישבו וסעדו ביחד. האמילטון הצפוני רצה שאוצר-המדינה יקבל על עצמו את החובות שנוצרו במלחמת-העצמאות. ג'פרסון הדרומי רצה שבירת ארצות-הברית תקום על אדמת וירג'יניה. מדינתו. בתהליך רגיל של מקי-ממכר הוסכם על שני הדברים, זה תמורת זה.

השטח של וושינגטון היה אז איזור-ביצות. עיר-הבירה היתה פילדלפיה, עיר קוסמופוליטית, שופעת חיים ותרבות. הבירה החדשה היתה ונשארה מלאכותית.

אורי אבנרי

יונתן אישי

תמיד תמהתי איך עברו בקיץ בווינגטון, לפני שהומצא מיווג-האוויר. אמרו לי שלא עברו. בקיץ ברחו הממשלה כולה.

על מנהיגות-נשים מפורסמת סיפרו לי ששכנה בחורשי הקיץ במשך כל היום באמבטיה קרה, והכתיבה כך את מיכתביה. ה' שגוררים הישראליים הראשונים התלוננו מרות על החום. גם יצחק רבין, שביקר שם כקצין צה"ל לפני שהתמנה כשגריר, טען שבכתיבה-המלון היו רק מאורי ררים ואי-אפשר היה להירדם.

דויד

בשיחות עם אמריקאים השוויי תי לא-אחת את חוכמתו של דויד המלך לאיוולתו של ג'ורג' ור ווינגטון, בכל הנוגע לבחירת עיר-בירה.

ירושלים, כמו וושינגטון, היתה בירה פדראלית. הארץ היתה אז מחולקת לשבטים. דויד בנימי, הרפתקן שהפך לדיקטטור, רצה בעיר-בירה חדשה, שלא תהיה שייכת אף לאחד מן השבטים, וגם לא לשבט שלו, יהודה, כמו חברון. הוא בחר בירושלים, מפני שלא היתה שייכת לשום שבט, אלא היתה יבוסית. גם אחרי שכבש אותה וכונן בה את בירתו, השאיר שם את האוכלוסיה הלא-ישראלית, מפני שחש עצמו בטוח בקיבנה יותר מאשר בקרב בני-עמו, שגם אז לא פירגנו. את מישר-הראש האישי שלו גייס בחורף-לארץ.

כל זה ברור וידוע. אך האם התעלם דויד מן הגורם האקלימי? אני מניח שלא. הרי אין זה מיקרה שירושלים, נוסף על כל שאר מעלותיה, מבורכת באקלים הטוב ביותר שיש בארץ — חום יבש ומתון בימות הקיץ, קרירות נעימה בלילות, קור נסבל בחורף, ומדי פעם גם קצת שלג. מה יכול להיות טוב יותר?

אילו ביקש דויד מאחד השבטים להקציב לו כיבירת-ארץ כדי להקים בה בירה, בוודאי היה נאלץ להקדימה באיזשהו חור בלתי נסבל, כמו וושינגטון. וכי איזה שבט היה מותר על שטח טוב לטובת השילטון המרכזי?

אישי-שלום היה

מעולם לא שמחתי לראות את פניו של איש כמו ששמחתי באותו בוקר של יולי 1982, כאשר ראיתי את שפמו ומישקפיו של ע'אזי ח'ורי.

בלילה קבעתי בטלפון פגישה עם יאסר ערפאת. הוחלט שבי בוקר, בשעה 10, אבוא למוצב של כוחות-אש"ף ליד המוסיאון, בין שני חלקי ביירות, ושם יחכה לי אדם בשם «אחמד».

בשעה היעודה התקרבנו למוצב. מאחורינו נשארו כוחות צה"ל, הפלנגות והצבא הלבנוני. לפנינו היה תל גבוה של עפר, ועליו צעירים מזויינים בקלצ'ניקובים, בעלי חזות פרועה למדי. שאלתי את עצמי: מה יקרה אם אירעה תקלה, אם אין כאן שום אחמד? ומי זה בכלל אחמד?

שתי הצעירות שנלוו אלי, ענת סרגוסטי ושרית ישי, נשארו מאחור. התקרבותי למוצב, ואז ראיתי את פניו של ע'אזי, פנים מעוגלות וחיכניות של איש חנוכה-חיים.

את ע'אזי היכרתי במשך שנים לפני כן, כשהיה עוזרו של עיצאם אל-סרטאוי. הוא היה נוצרי מבית-לחם, מקורב איכשוו לאילאים פריג'י. באש"ף נמנה עם הצוות האישי של יאסר ערפאת, עד שהוצב כעוזרו של סרטאוי, במשימתו ההיסטורית לכונן דרישה עם ישראלים ועם ראשי-אירופה.

כמהרה הפכנו ידידים. בראשית המגעים, כאשר עבר תחול שחור בין סרטאוי ולובה אליאכ, הועיק אותי ע'אזי לפאריס, ושם, בשיחות כעיוורו של סרטאוי, במשימתו האחרת, כאשר הדליף מאיר פעיל את דבר הקיום המגעים בנינו, שהיו אז עדיין אמורים להיות סודיים, היו בעלי-שיחנו הפלסטיניים מוועועים. הם ראו ככך מעילה באמון, ואף סיכנו חיים. שוב נסעתי לפאריס, ושוב סדרו הדברים בשיחה עם ע'אזי.

כאשר ניהלנו שיחות עם סרטאוי, ולא היה זמן ללכת למיסע' דות, היה ע'אזי הולך למיטבה ומכין ארוחה פלסטינית לאנני טעם. הוא היה אשף-המיטבה (הסכרתי לו את מישקח-המילים כעברית) וגם אשף-הנסיעות. בשעתו היה סוכן של לופטהאנזה, ולמד להרכיב לוחות-נסיעה מסוככים. כשהיה צורך, למשל, לשריח עם ערפאת בחצות-לילה בתוניס, אבל מתי פלד היה צריך להרצות כ-16.00 למחרת היום באוניברסיטת תל-אביב, היה זה ע'אזי שהשיג את הטיסות הדרושות דרך תחנות-ביניים. (מתי לא הגיע, אבל זה היה בגלל שביתה בנמל-התעופה באתונה.)

עם פינוי כוחות אש"ף מביירות, באוגוסט 1982, נשאר ע'אזי מאחור. הוא לא היה נושא-נשק, והוא לא רצה לנטוש את אמו החולה. כאשר נכנסו כוחות-צה"ל לביירות, אחרי רצח בשיר ג'ומייל, פגש ע'אזי בפתח ביתו את הישראלים שבאו לעצרו. הם לא הכירוהו בפניו. הוא היפנה אותם לדירה, וחמק אל השגרירות הצרפתית. משם הוגנב לצרפת. כשראיתי, דאג לאמו, וטילפן לה מדי יום מפאריס.

פעם ליוויתי אותו בפאריס במסעיקניות, כאשר ביקש לקנות מיתקן רפואי כלשהו עבור ערפאת. דיברנו הרבה, לא רק על פוליטיקה, אלא גם על החיים בכלל, המציאות הפלסטינית, הע תיד של שני עמנו. הוא היה פיקח, מציאותי מאוד. אם היה סרטאוי דון קישוט, היה ע'אזי סנשו פאנשה שלו.

נסעתי עימו כמה פעמים לתוניס, לפגישות עם ערפאת, בילינו שעות רבות ביחד, וכך היכרתי גם כאדם וכידיד.

בינתיים עלה בדרגה והתמנה לשגריר. הוא רצה לנהל את מישרד אש"ף בסטוקהולם, אך פארוק קרומי התנגד לו, בשל קיבנתו לסרטאוי. בפקודת ערפאת עצמו התמנה לכסוף למנהל מישרד אש"ף בהולנד, ובמהרה רכש ידידים רבים בהאג.

מובן שהיה שם יעד נייח למרצחי אבינרדאל. הוא היה מודע לסכנה, וכך גם אני. בייחוד אחרי שהוטל עליו, אחרי רצח סר טאוי, לארגן את המשך המגעים עם כוחות-השלום הישראליים. כאשר כתבתי את סיפרי אויבי אחי (שעדיין לא הופיע בעברית) גגזתי את שמו, והזכרתי אותו רק בנינו «אברפייצל». חששתי שזאם אסכן את חיי.

לא אחת כאשר צילצל אלי ירד מהולנד, חששתי שזאם אשמע על רצח ח'ורי, כפי ששמעתי לפני כן על רצח סעיד חמאמי ועיצאם סרטאוי.

השבוע צילצל הטלפון, ושמעתי על מותו. אבל הוא לא נרצח. הוא מת מרלקת-הכבד.

גם זה לא בא לגמרי כאפתעה. במשך שנים היה חזרי חולה. גם שני הוריו הוקנים (אביו הוא כן 91) חולים מאוד. לעיתים ניסה להתלוצץ על מלחותיו. אך הוא היה מדוכא. נרמה לי שחש שי ימיו ספורים.

חזרי

אני זוכר ארוחת-ערב ארוכה בי מיסעדה סינית בפאריס. בחברת ע'אזי ומקסים גילן, מי שהיה פעם עורד-הכיתוב של העולם הזה. המוציא עתה לאור כתבי עת לענייני ישראל ופלסטין. שלושתנו אהבנו לאכול ולש-תות, ודיברנו במשך שעות על פוליטיקה ואלף נושאים אחרים. אחרי הארוחה ליוויתי אותו לי מישרדו של סרטאוי, ושם נודע לנו כי נקבעה לנו פגישה עם ערפאת — השיחה הראשונה בתוניס. מעולם לא ראיתי כמצב רוח מרומם יותר. הוא היה בטוח שזוהי פריצת-דרך היסטורית לשלום.

סרטאוי אמר פעם: «אין במרחב שלנו מיקצוע מסוכן יותר מזה של עושה-השלום». אני שמח שע'אזי חזרי מת במיטה. איש טוב היה. אישי-שלום.

יותר טוב!

ירד, שראה חזרה של המחזמר עלובי החיים בתל-אביב, אמר לי שההצגה הישראלית טובה מן ההצגה האנגלית.

צחקתי. אין זה יכול להיות? תיאטרון ישראלי יכול להתחרות עם תיאטרון בריטי, ועוד עם הצגה מצויינת?

ראיתי את ההצגה הבריטית, והיא היתה מעולה. איני מבקר תיאטרון, ואיני מעז לפסוק. אבל כצופה, שראה עכשיו את שתי ההצגות, התרשמתי שההצגה הישראלית של עלובי החיים לפ חזות שווה לבריטית, ואולי אף עולה עליה.

לא נעים להודות, אבל ירד צדק.

תקר בדרך

חזרתי לפני שבועיים ללילה מירושלים לתל-אביב, אחרי הקרנת הסרט התיעודי על זאב ז'בוטינסקי. ליד לוד התפוצץ הצמיג בגלגל אחורי של מכוניתי.

זה היה התקר הראשון במכונית, שאני נוהג בה מזה כמה שנים, ולא הייתי מאומן בשימוש במכשיריה. מסוכי שרר חושך מוחלט. התקשיתי בהחלפת הגלגל. לא נעים.

בעודי מנסה לטפל בג'ק, עצר לידי אופנוע. הרוכב לא יכול היה לזהות אותי מרחוק בחשיכה. צעיר גבה-קומה נטל מידי מבלי להרבות בדיבורים את המכשירים והחלף את הגלגל.

תודה רבה לאמנון ירימי מחולון. תוך דקות עצרה גם מונית, וגם נהגה הציע לעזור. הארץ מלאה אנשים נחמדים. הצרה היא שהם שותקים, ולרוב אין מרגישים בקיומם. אך כשקורה משהו — הם מופיעים.